

Konstitusisiya və Suverenlik ili 2025

Separatizm bir dövlətin beynəlxalq səviyyədə tanınmış sərhədləri çərçivəsində ərazi bütövlüyünü və siyasi birliyini qismən və ya tam şəkildə parçalamaq, onun siyasi müstəqilliyinə qəsd və daxili işlərinə müdaxilə etmək deməkdir. Əgər bu proses zor tətbiqi ilə müşayiət olunursa, artıq silahlı separatizmdən söhbət gedir və bu, terrorizm ünsürləri ni də özündə ehtiva edir.

mənistanla sülh sazişinin indiki mərhələdə paraflanması dövlətimizin sülh prosesi-nə yanaşmasında nə qədər ardıcıl, prinsipial mövqe sərgilədiyini göstərir.

Ermonistan tərəfindən konstitusion dəyişikliklərin edilməsinin zəruriliyinə ABŞ Prezidenti səviyyəsində dəstək ifadə olunmuşdur. Bu yerdə xüsusi vurğulamaq istərdik ki, məhz Prezident İlham Əliyevin məharətli diplomatiyası sayəsində Ermənistanın daxili qanunvericiliyinə aid məsələdə dəyişiklik edilməsinin beynəlmilləşdirilməsinə nail olunmuş, indiyə qədər ikitərəfli danışıqlar predmeti olmuş məsələ üçtərəfli Birgə Bəyannatın elə 1-ci bəndində təsbit edilmişdir. Hazırkı və gələcək Ermənistan hökumət nümayəndələrinin hansı formada şərh verməsindən asılı olmayaraq, bu tələb rəsmi İrəvan qarşısında qoyulmuşdur, özü də diplomatik dilin imkan verdiyi qədər qətiyyətli və belə aydın formada.

Sazişin "imzalanması və sonrakı ratifikasiyası üçün" möhür "əlavə tədbirlərin davam etdirilməsi" "ehtiyac" olaraq vurğulanmışdır. Bu da göstərir ki, sazişin indiki mərhələdə imzalanmasına mane olan fak-

Trampin səlahiyyətlərinin icrasına başlamazdan əvvəl mətbuatda səsləndirdiyi ikitərəfli münasibətlərin keyfiyyətə yeni səviyyəyə qaldırmaq təklifi Ağ Evdə yüksək dəyərləndirildi.

Enerji, rəqəmsal infrastruktur və təhlükəsizlik sahələrinin əhatə edən strateji tərəfdaşlıq münasibətlərinin yaradılması məqsədilə strateji İşçi Qrupu haqqında Anlaşma Memorandumu imzalandı. Prezident İlham Əliyevin məhz mükəmməl diplomatiyası sayəsində 907-ci düzəliş aradan qaldırıldı və Prezident Tramp birgə mətbuat toplantısında (Prezident İ.Əliyevə müraciətlə) bunu belə qiymətləndirdi: "Biz həmçinin müdafiə sahəsində Azərbaycan ilə Amerika Birləşmiş Ştatları arasında əməkdaşlığa olan məhdudiyyəti aradan qaldırıraq. Bu, həm Sizin və həm də mənim üçün əhəmiyyətli məsələdir".

Suverenliyimizin bərpası Brüssel-Bakı dialoqunun intensivləşməsinə zəmin yaratdı

İkinci Qarabağ müharibəsindən və suverenliyimizin bərpasından sonra yeni ya-

fağının postmüharibə dövründə barışıq istiqamətində geniş potensialı və təcrübəsi var. İkinci Dünya müharibəsindən sonra bu qurumun formalaşmasında iştirak edən 6 dövlət, ilk növbədə, müharibəyə səbəb ola biləcək resursları - kömür və polad sənayesinin idarəsini əlaqələndirmişlər. Bizim regionda isə belə əlaqələndirici və sülhə və sabitliyə xidmət edən məsələlər sırasında tranzit-nəqliyyat infrastrukturuna layihələr, enerji sahəsində əməkdaşlıq yer alır.

Avropa İttifaqı ilə münasibətlərdə yer alan çox mühüm məqamlardan biri də logistika-nəqliyyat məsələsidir. Məlumdur ki, Qara dəniz Avropa İttifaqı ölkələrini Gürcüstan və Azərbaycan vasitəsilə Mərkəzi Asiya ilə birləşdirir. Avropa İttifaqının Mərkəzi Asiya ilə münasibətlərində isə intensivləşmə müşahidə olunur. Brüssel Mərkəzi Asiya ölkələrinə münasibətdə "Qlobal Gateway" (Qlobal keçid) təşəbbüsü çərçivəsində əməkdaşlıq təklif edib. 2021-ci ildə start verilən "Qlobal Gateway" layihəsinin 300 milyard avro-luq büdcəsi var və beynəlxalq müstəvidə

ka boğazlarının, və ya Süveyş kanalının qlobal dəniz ticarəti yollarının əlaqələndirilməsində oynadığı rolu vaxt gələcək Zəngəzur dəhlizi (TRIPP) quru nəqliyyatı ticarət yollarında, Şərq-Qərb Orta dəhliz və Şimal-Cənub dəhlizində oynayacaqdır.

Yeni yaranmış geosiyasi reallıq şəraitində Avropa İttifaqının da Azərbaycanla əməkdaşlığına yeni perspektivdən yanaşması özünü göstərir. Son vaxtlar Brüssel və Bakı arasında həyata keçirilən yüksək-səviyyəli dialoq, Aİ Komissiyasının prezidenti Ursula fon der Lyayenin ikinci kabinətinin Azərbaycanla əməkdaşlığın intensivləşdirilməsinə göstərdiyi maraq bunun təsdiqidir.

Avropa İttifaqı eyni zamanda Mərkəzi Asiya dövlətləri ilə iqtisadi-ticarəti münasibətlərini "Global Gateway" (Qlobal keçid və ya körpü) layihəsi çərçivəsində yeni səviyyəyə qaldırmağı planlayıb. Avropa İttifaqının qlobal miqyasda infrastruktur, "yaşıl enerji" və dayanıqlı inkişaf sahəsində əməkdaşlığı təşviq etmək üçün başladığı "Global Gateway" təşəbbüsü Çin tərəfindən irəli sürülən "Bir körər, bir yol" strategiyasına müəyyən məqamlarda alternativ kimi təqdim edilir. Amma Orta dəhliz və Zəngəzur səqmentindən istifadəyə hər iki layihədə yer alan bütün potensial tərəfdaşlar maraq göstərdiyindən bu maraqlar "nəticəsi sıfır oyun" yox, məhz "vin-vin" strategiyası çərçivəsində uzlaşdırıla bilər. Prezident İlham Əliyevin Çinin Tiencin şəhərində keçirilmiş "ŞƏT plyus" formatında görüşdəki çıxışında vurğuladığı kimi: "Əminəm ki, yaxın gələcəkdə Zəngəzur dəhlizi həm Orta dəhlizin, həm də Şimal-Cənub dəhlizinin növbəti mühüm səqmentinə çevriləcək, sülhü, çoxtərəfli tərəfdaşlığı möhkəmləndirəcək və Azərbaycan sərhədinin şərqində, qərbində, şimalında və cənubunda yerləşən yaxın və uzaq qonşularımıza fayda gətirəcək".

Suverenliyimizin bərpasından sonra Prezident İlham Əliyevin hərbi, siyasi və diplomatik söyləri və strateji vizionu əsasında formalaşdırılan Azərbaycanın sülh gündəliyi həm regional, həm də qlobal miqyasda, bütün güc mərkəzləri tərəfindən diqqətlə izlənilir. Sülh gündəliyinin qayəsində yer alan mərkəzi faktorları qısaca belə səciyyələndirmək olar:

- Azərbaycanın coğrafi mövqeyinin üstünlükləri, resursları və nəqliyyat-infrastuktur layihələri vasitəsilə həyata keçirdiyi sabitləşdirici funksiya və rol;

- Şanlı Zəfərimizdən sonra regionda yaranmış yeni siyasi realığa uyğun təklif edilən və geniş coğrafi məkanı əhatə edən çoxşaxəli əməkdaşlıq imkanları;

- İkitərəfli əsasda və çoxtərəfli platformalarda inkişaf etdirilən tərəfdaşlıqlarla yeni dünya düzəninə aparan proseslərdə mövqeyimizin gücləndirilməsi.

2023-cü ildə Azərbaycanın dövlət suverenliyinin bərpası Azərbaycan Prezidentinin irəli sürdüyü sülh gündəliyinin real nəticələrə yol açmasına ciddi töhfə verdi. Dayanıqlı sülhün və sabitliyin bərqərar olması Ermənistan-Azərbaycan əlaqələrinin normalaşdırılması istiqamətində səylər daha da intensivləşdi.

8 avqust 2025-ci ildə Vaşinqtonda Azərbaycan, ABŞ və Ermənistan liderlərinin iştirakı ilə Sülh sammiti keçirildi. Zirvə görüşünün nəticəsində liderlərin imzaladığı Birgə Bəyannamə posmüharibə dövrü çağırışların həlli üçün yol xəritəsi də hesab oluna bilər. ABŞ-nin qoşulduğu və Azərbaycan və Ermənistanın ATƏT-in fəaliyyətində olan sədrinə ünvanladığı müraciətinə uyğun olaraq, keçmiş münəqişənin qalğı olan ATƏT-in Minsk prosesi və əlaqəli strukturları 1 sentyabr tarixində ATƏT Nazirlər Şurasının qərarı ilə ləğv edildi. Azərbaycan və Ermənistan sülh və dövlətlərarası münasibətlərin yaradılması haqqında sazişin mətni paraflandı.

Bu tarixi sülh fürsətinin əldən verilməməsi, sülh sazişinin imzalanması üçün Ermənistan konstitusiyasında ərazi iddialarının aradan qaldırılmasını zəruri edən islahatın aparılması labüddür.

Rizvan NƏBİYEV,
Milli Məclisin deputatı,
siyasi elmlər doktoru

Suverenliyin bərpasının beynəlxalq müstəvidə yaratdığı nəticələr və perspektivlər

Separatizm son qoyulması həm daxili, həm də xarici siyasətdə ölkəmizin uğurudur

laması və ya konvensiyalara tərəf olması, eləcə də seçdiyi hərbi və iqtisadi-siyasi it-tifaqlara qoşulmaq hüququ nəzərdə tutulur. Bu baxımdan Vaşinqtonda paraflanən sülh sazişi Azərbaycanın suverenliyini yalnız daxilə deyil, həm də beynəlxalq müstəvidə təsbitini özündə ehtiva edir.

Azərbaycan və Ermənistan arasında paraflanmış sülh və dövlətlərarası münasibətlərin yaradılması haqqında sazişin xüsusi bir müddəasını vurğulamaq istərdik. Sənədin 1-ci maddəsində Ermənistan və Azərbaycan bir-birinin suverenliyini, ərazi bütövlüyünü, beynəlxalq sərhədlərinin toxunulmazlığını tanıyır. Sənəddə həm də vacib hüquqi məqam odur ki, tərəflər bunu "keçmiş SSRİ-nin respublikaları arasındakı inzibati sərhədlərin müvafiq müstəqil dövlətlərin beynəlxalq sərhədlərinə çevrilməsi və beynəlxalq birlik tərəfindən bu şəkildə tanınması" prinsipi əsasında həyata keçirirlər. Bu müddəa Ermənistan tərəfinin uzun illər ərzində "Dağlıq Qarabağ"ın guya Azərbaycanın müstəqilliyini elan etməsindən əvvəl onun tərkibindən ayrılması barədə irəli sürdüyü hüquqi əsas olmayan iddialar kontekstində xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Belə yanaşma həm də onu göstərir ki, Ermənistanın Azərbaycanın suverenliyi və ərazi bütövlüyünü SSRİ dövründə mövcud olmuş inzibati sərhədlər çərçivəsində tanıması bu günə qədər Ermənistanın müxtəlif hökumətləri tərəfindən qaldırılmış ərazi iddialarının beynəlxalq hüquq baxımından qeyri-legitim olduğunu təsdiq edir. Bununla Qarabağın həm SSRİ, həm də müstəqillik dövründə Azərbaycanın suveren ərazisi olması faktı bir daha beynəlxalq hüquqi sənəd səviyyəsində rəsmiləşdirilmiş olur.

Saziş həmçinin ərazi iddialarından indiyə qədər Ermənistanın müxtəlif hökumətləri tərəfindən qaldırılmış ərazi iddialarının beynəlxalq hüquq baxımından qeyri-legitim olduğunu təsdiq edir. Bununla Qarabağın həm SSRİ, həm də müstəqillik dövründə Azərbaycanın suveren ərazisi olması faktı bir daha beynəlxalq hüquqi sənəd səviyyəsində rəsmiləşdirilmiş olur.

Vaşinqton razılaşmaları suverenliyimizin beynəlxalq müstəvidə təsbitidir

Suverenliyimizin bərpasından sonra Prezident İlham Əliyevin hərbi, siyasi və diplomatik söyləri və strateji vizionu əsasında formalaşdırılan Azərbaycanın sülh gündəliyinin tərkibi kimi, Vaşinqtonda Er-

manistanla sülh sazişinin indiki mərhələdə paraflanması dövlətimizin sülh prosesi-nə yanaşmasında nə qədər ardıcıl, prinsipial mövqe sərgilədiyini göstərir.

Ermonistan tərəfindən konstitusion dəyişikliklərin edilməsinin zəruriliyinə ABŞ Prezidenti səviyyəsində dəstək ifadə olunmuşdur. Bu yerdə xüsusi vurğulamaq istərdik ki, məhz Prezident İlham Əliyevin məharətli diplomatiyası sayəsində Ermənistanın daxili qanunvericiliyinə aid məsələdə dəyişiklik edilməsinin beynəlmilləşdirilməsinə nail olunmuş, indiyə qədər ikitərəfli danışıqlar predmeti olmuş məsələ üçtərəfli Birgə Bəyannatın elə 1-ci bəndində təsbit edilmişdir. Hazırkı və gələcək Ermənistan hökumət nümayəndələrinin hansı formada şərh verməsindən asılı olmayaraq, bu tələb rəsmi İrəvan qarşısında qoyulmuşdur, özü də diplomatik dilin imkan verdiyi qədər qətiyyətli və belə aydın formada.

Sazişin "imzalanması və sonrakı ratifikasiyası üçün" möhür "əlavə tədbirlərin davam etdirilməsi" "ehtiyac" olaraq vurğulanmışdır. Bu da göstərir ki, sazişin indiki mərhələdə imzalanmasına mane olan fak-

ranmış reallıqlar şəraitində ABŞ ilə yanaşı, həm də Avropa İttifaqı ilə münasibətlərimizdə olan intensivləşmə və yaxşılaşma müşahidə olunur.

Azərbaycanın əsas ticarət tərəfdaşı olan Avropa İttifaqı siyasi münasibətlər müstəvisində zaman-zaman, xüsusən torpaqlarımız işğal altında olarkən Azərbaycana qarşı qərəzli mövqeyi ilə gündəmə gəlib. Avropa Parlamenti qərəzli mövqeyindən bu gün də əl çəkməyib. Amma şanlı zəfərimiz nəticəsində yaranmış yeni reallıqların üstünlükləri Brüsseldə də qəbul olunur və bu, xüsusi ilə Avropa Komissiyasının prezidenti Ursula fon der Lyayenin ikinci kabinətinin ölkəmizə münasibətdə sərgilədiyi mövqedə müşahidə edilir. Bu kontekstdə genişlənməyə məsul komissarın ötən həftə Azərbaycana səfərinə son dövrlərdə Aİ rəsmiləri ilə Azərbaycan arasında intensivləşən səfərlər kontekstində qiymət vermək olar. Belə ki, mart ayında enerji komissarı, aprelə təhlükəsizlik məsələləri üzrə məsul komissar və vitse-prezident ölkəmizdə səfərdə olmuşdur. May ayında Prezident İlham Əliyevin Albaniyada Avropa İttifaqı Şurasının prezidenti Antonio Koştə və Aİ-nin prezidenti Ursula fon der Lyayenlə görüşü baş tutmuş, avqustda isə dövlətimizin başçısı Avropa İttifaqının Cənubi Qafqaz üzrə xüsusi nümayəndəsinə Bakıda qəbul etmişdir. Bunlardan əlavə, Aİ-nin genişlənmə məsələləri üzrə komissarı ölkəmizə səfəri çərçivəsində işğaldan azad edilmiş ərazilərə, o cümlədən Ağdam rayonuna səfər etmiş və orada mənimizlə işlərlə tanış olmuşdur. Bu, Aİ-nin Azərbaycanla yönəlik siyasətində reallığı əks etdirən yanaşmanı qəbul etməsi üçün çox vacib məqamdır. Komissar "ruhlar şəhəri", "Qafqazın Xirosiması" kimi tanınan Ağdamla tanışlıq şəraitində Azərbaycanın məruz qaldığı işğalın real nəticəsini yerində gördü. Bununla yanaşı, genişlənmə bərpə-quruculuq işləri ilə yerində tanışlıq notəsində Azərbaycanın sülh gündəliyinin real nəticələrini qəbul etdi.

ABŞ ilə münasibətlərdə keyfiyyətə yeni mərhələ

Suverenliyimizin bərpası ABŞ ilə münasibətlərimizdə dönüş yaranması, ikitərəfli münasibətlərin keyfiyyətə yeni səviyyəyə qaldırılması üçün zəmin yaratdı. Prezident İlham Əliyevin hələ Prezident

Trampin səlahiyyətlərinin icrasına başlamazdan əvvəl mətbuatda səsləndirdiyi ikitərəfli münasibətlərin keyfiyyətə yeni səviyyəyə qaldırmaq təklifi Ağ Evdə yüksək dəyərləndirildi.

Enerji, rəqəmsal infrastruktur və təhlükəsizlik sahələrinin əhatə edən strateji tərəfdaşlıq münasibətlərinin yaradılması məqsədilə strateji İşçi Qrupu haqqında Anlaşma Memorandumu imzalandı. Prezident İlham Əliyevin məhz mükəmməl diplomatiyası sayəsində 907-ci düzəliş aradan qaldırıldı və Prezident Tramp birgə mətbuat toplantısında (Prezident İ.Əliyevə müraciətlə) bunu belə qiymətləndirdi: "Biz həmçinin müdafiə sahəsində Azərbaycan ilə Amerika Birləşmiş Ştatları arasında əməkdaşlığa olan məhdudiyyəti aradan qaldırıraq. Bu, həm Sizin və həm də mənim üçün əhəmiyyətli məsələdir".

Sazişin "imzalanması və sonrakı ratifikasiyası üçün" möhür "əlavə tədbirlərin davam etdirilməsi" "ehtiyac" olaraq vurğulanmışdır. Bu da göstərir ki, sazişin indiki mərhələdə imzalanmasına mane olan fak-

ranmış reallıqlar şəraitində ABŞ ilə yanaşı, həm də Avropa İttifaqı ilə münasibətlərimizdə olan intensivləşmə və yaxşılaşma müşahidə olunur.

Azərbaycanın əsas ticarət tərəfdaşı olan Avropa İttifaqı siyasi münasibətlər müstəvisində zaman-zaman, xüsusən torpaqlarımız işğal altında olarkən Azərbaycana qarşı qərəzli mövqeyi ilə gündəmə gəlib. Avropa Parlamenti qərəzli mövqeyindən bu gün də əl çəkməyib. Amma şanlı zəfərimiz nəticəsində yaranmış yeni reallıqların üstünlükləri Brüsseldə də qəbul olunur və bu, xüsusi ilə Avropa Komissiyasının prezidenti Ursula fon der Lyayenin ikinci kabinətinin ölkəmizə münasibətdə sərgilədiyi mövqedə müşahidə edilir. Bu kontekstdə genişlənməyə məsul komissarın ötən həftə Azərbaycana səfərinə son dövrlərdə Aİ rəsmiləri ilə Azərbaycan arasında intensivləşən səfərlər kontekstində qiymət vermək olar. Belə ki, mart ayında enerji komissarı, aprelə təhlükəsizlik məsələləri üzrə məsul komissar və vitse-prezident ölkəmizdə səfərdə olmuşdur. May ayında Prezident İlham Əliyevin Albaniyada Avropa İttifaqı Şurasının prezidenti Antonio Koştə və Aİ-nin prezidenti Ursula fon der Lyayenlə görüşü baş tutmuş, avqustda isə dövlətimizin başçısı Avropa İttifaqının Cənubi Qafqaz üzrə xüsusi nümayəndəsinə Bakıda qəbul etmişdir. Bunlardan əlavə, Aİ-nin genişlənmə məsələləri üzrə komissarı ölkəmizə səfəri çərçivəsində işğaldan azad edilmiş ərazilərə, o cümlədən Ağdam rayonuna səfər etmiş və orada mənimizlə işlərlə tanış olmuşdur. Bu, Aİ-nin Azərbaycanla yönəlik siyasətində reallığı əks etdirən yanaşmanı qəbul etməsi üçün çox vacib məqamdır. Komissar "ruhlar şəhəri", "Qafqazın Xirosiması" kimi tanınan Ağdamla tanışlıq şəraitində Azərbaycanın məruz qaldığı işğalın real nəticəsini yerində gördü. Bununla yanaşı, genişlənmə bərpə-quruculuq işləri ilə yerində tanışlıq notəsində Azərbaycanın sülh gündəliyinin real nəticələrini qəbul etdi.

Ağdam və işğaldan azad edilmiş rayonlarımızın minalardan təmizlənməsi uzun vaxt və böyük resurs tələb edən məsələdir. Azərbaycan öz real imkanları ilə bərpə-quruculuq işlərini davam etdirir. Bu məsələlər eyni zamanda ikitərəfli və çoxtərəfli münasibətlər aspektində əməkdaşlıq üçün bir platformadır. Avropa İtti-

fağının postmüharibə dövründə barışıq istiqamətində geniş potensialı və təcrübəsi var. İkinci Dünya müharibəsindən sonra bu qurumun formalaşmasında iştirak edən 6 dövlət, ilk növbədə, müharibəyə səbəb ola biləcək resursları - kömür və polad sənayesinin idarəsini əlaqələndirmişlər. Bizim regionda isə belə əlaqələndirici və sülhə və sabitliyə xidmət edən məsələlər sırasında tranzit-nəqliyyat infrastrukturuna layihələr, enerji sahəsində əməkdaşlıq yer alır.

Avropa İttifaqı ilə münasibətlərdə yer alan çox mühüm məqamlardan biri də logistika-nəqliyyat məsələsidir. Məlumdur ki, Qara dəniz Avropa İttifaqı ölkələrini Gürcüstan və Azərbaycan vasitəsilə Mərkəzi Asiya ilə birləşdirir. Avropa İttifaqının Mərkəzi Asiya ilə münasibətlərində isə intensivləşmə müşahidə olunur. Brüssel Mərkəzi Asiya ölkələrinə münasibətdə "Qlobal Gateway" (Qlobal keçid) təşəbbüsü çərçivəsində əməkdaşlıq təklif edib. 2021-ci ildə start verilən "Qlobal Gateway" layihəsinin 300 milyard avro-luq büdcəsi var və beynəlxalq müstəvidə

Kommunikasiyaların bərpası sürətlənib

Vaşinqton Sülh sammitindən sonra Ermənistan və Azərbaycan arasında kommunikasiyaların bərpası perspektivləri də artıq reallığa çevrilməkdədir. Üçtərəfli Vaşinqton Birgə Bəyannaməsinin Zəngəzur dəhlizinə (TRIPP) dair ilk beynəlxalq sənəd də hesab etmək olar. Belə ki, Azərbaycan Prezidentinin Azərbaycanın əsas hissəsi və onun Naxçıvan bölgəsi arasında maneəsiz bağlantının təmin edilməsi ilə bağlı prinsipial mövqeyi Birgə Bəyannamədə əksini tapmışdır. Bəyannamədə TRIPP kimi qeyd edilən layihənin ölkədaxili, ikitərəfli və beynəlxalq nəqliyyatın təmini məqsədilə kommunikasiyaların açılmasında əhəmiyyəti bir daha təsdiq olunmuşdur.

Bu mənada Zəngəzur dəhlizi (TRIPP) təkcə Cənubi Qafqazın deyil və onun sərhədlərini aşan daha böyük regionun nəqliyyat-logistika xəritəsini dəyişə biləcək strateji layihədir. Bir müqayisə aparmaq istərdim: Hormuz, Bab el Mandab, Malak-

